

DETAILBESKRIVELSE AF TEMA

Titel	Fra hånd til maskine - håndværkets udvikling fra oldtid til nutid
Elevgruppe	3. - 6. klassetrin.
Formål	<p>Formålet med temaet er at give eleverne viden om og forståelse for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nogle vigtige håndværks opståen, udvikling og betydning i samfundet i forskellige historiske perioder • Arbejdet med forskellige håndværk gennem tekniske og skabende arbejdsprocesser. • Menneskets samspil med naturen.
Historisk baggrund	<p>Langt op igennem historien er jagt og landbrug de bærende erhverv i Danmark. Tilvirkningen af redskaber, keramik, beklædning er foretaget sideløbende med arbejdet med fremskaffelsen af mad. Nogle håndværk gennemgår en specialisering, hvor de opstår som professionelle erhverv, som sætter udøveren i stand til at handle sig til livets andre fornødenheder, mens fremstillingen af andre dagligdags genstande forbliver i de enkelte hjem underordnet familiens hovederhverv.</p> <p>Begrebet håndværk defineres i dette tema, som de håndværk, der udøves professionelt med henblik på afsætning af varerne/ ydelserne.</p> <p>Stenalder</p> <p>I den tidligste oldtid har menneskene ernæret sig som jægere og samlere. Disse befolkningsgrupper har klaret sig med ganske få og enkel redskaber, hvormed de har fremstillet boliger, beklædningsgenstande, værktøj og våben af de forhåndenværende, lettilgængelige materialer.</p> <p>Man har været fuldstændigt afhængig af en meget høj selvforsyningsgrad om ikke i familien, så i hvert fald i stammen. I sådan et samfund kan man forestille sig, at der alligevel hurtigt vil være personer, der udvikler særlige evner indenfor f.eks. husbygning eller redskabsfremstilling, og fund af fint tilvirkede stenøkser, smukt dekorerede lerkar med mønstre og ornamenten samt fund af redskaber tilvirket af ben og hjortetak vidner om en håndværksmæssig kunnen, der ikke vil være enhver forundt.</p>

Bronzealder

Fund af våben, kedler, kar og ikke mindst smykker fra bronzealderen viser også her en høj håndværksmæssig kunnen indenfor enkelte faggrupper. Men der er ingen indikationer på, at disse håndværk - måske med undtagelse af bronzestøbning - har været udøvet som andet end deltidsbeskæftigelse, hvor udøverne stadig har taget del i bopladsens daglige arbejde.

Jernalder og vikingetid

I løbet af jernalderen ses for alvor en begyndende specialisering indenfor forskellige håndværk, som f.eks. smedning, vævning, træhåndværk og pottemageri. At disse håndværk har gennemgået denne specialisering til at være professionelle erhverv understøttes af fund af værkstedshuse og handelspladser flere steder i Danmark.

I de første århundreder efter Kristus forblev håndværkerne dog primært lokalt i landsbyen og menneskene har stadig haft agerbruget og husdyrholdet som den primære kilde til familiens overlevelse. Udførelsen af de specialiserede håndværk har været underordnet årsrytmen i landbruget. Men i slutningen af vikingetiden (omkring år 1000) begyndte de første egentlige byer at opstå, og en del håndværk begyndte at løsrive sig fra landbefolkningens traditionelle levevis.

Middelalder

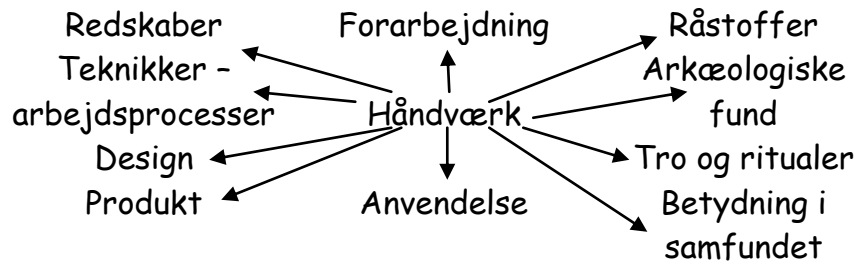
I middelalderen havde en del håndværk løsrevet sig fra landsbyernes bondesamfund, og i takt med købstædernes opståen begyndte byhåndværkerne at organisere sig i mesterlav. Mesterlavet var en lukket kreds af udlærte håndværkere, som efter udstået læretid kunne optages i lavet af de andre. Mesterlavet var en fagorganisation med et nogenlunde fast regelsæt for lavets funktion. Lavet fastsatte afgrænsningen for, hvad lavets medlemmer fagligt måtte beskæftige sig med, så man ikke kom i strid med andre lav; og lavet fastsatte normerne for uddannelse af nye håndværkssvende. Ved siden af det fagorganisatoriske fungerede lavsmedlemmerne også som hinandens indbyrdes sociale netværk - ligesom de i vid udstrækning var lovgivende om forskellige forhold, der vedrørte medlemmernes liv og levned.

Med købstædernes opståen begyndte særlige håndværk at

	<p>opstå og i byerne mødte man nu, foruden de traditionelle håndværk, også bagere, slagtere, vævere og skræddere, som i stigende grad overtog funktioner, som på landet stadig udførtes i hjemmene.</p> <p>Håndværkssvendene drog ofte omkring mellem forskellige landsdele - også til udlandet (at gå på valsen), hvad enten man var drevet af nysgerrighed og udlængsel eller af trange kår i hjemlandet.</p> <p>I løbet af 1600- og 1700-tallet udskiltes en række specialhåndværk i byerne såsom hattenmagere, urmagere og kobbersmede.</p> <p>Nyere tid</p> <p>Fra midten af 1800-tallet slog industrialiseringen for alvor igennem i Danmark med store konsekvenser for mange håndværkere - især håndværkerne i byen. Industrialiseringen medførte for de fleste håndværk en opsplitting af fagene. Fabrikkerne overtog dele af det arbejde en håndværksmester og hans svende tidligere udførte, og håndværkerens arbejde bliver måske i højere grad rettet mod montering af fabriksfremstillede emner samt reparation og vedligehold. Et eksempel herpå kan være i tømrerfaget, hvor vinduer og døre fremstilles på fabrik og blot monteres i huset af en håndværker.</p> <p>Dog er der store forskelle på omstændighederne i byen og på landet, hvor små virksomheder med selvstændige håndværkere, som f.eks. landsbysmeden, der fremstiller alting selv, overlever langt op i 1900-tallet.</p>
<p>Indhold</p>	<p>I arbejdet med temaet undersøges udvalgte håndværk i forskellige historiske perioder. De forskellige håndværks historiske udvikling følges ikke ad, hvorfor det vil være naturligt at vælge historiske nedslag individuelt ift. hvilket håndværk, man koncentrerer sig om.</p> <p>Håndværk og tidsperioder kan være:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tekstilhåndværk: Jernalder - Middelalder - 1800 tallet - Nutiden. • Træhåndværk: Stenalder - Jernalder - Middelalder - 1800 / 1900 tallet. • Smedehåndværk: Jernalder - Vikingetid - 1700 / 1800 tallet - 1900 tallet.

- Pottemagerhåndværk: Oldtiden - Middelalderen - 1800 tallet - 1900 tallet.

Arbejdet med håndværkene kan ske ud fra følgende model:

Eksempler på problemstillinger og spørgsmål knyttet til deltemaet "Tekstilhåndværk":

Råstof:

- Forskellige råmaterialer i forskellige historiske perioder og fremskaffelsen heraf (fra uld og nælde til polyester og microfiber af genanvendte sodavandsflasker)

Forarbejdning:

- Forskellige metoder til bearbejdning af uld og plantefibre ved håndkraft såvel som ved den industrielle produktion. Forarbejdning af kemiske fibre.

Redskaber:

- Håndten, rok, spindemaskine
- Forskellige vævetyper til hånd- og maskinbetjening
- Nåle

Teknikker og arbejdsprocesser:

- Spinding
- Farvning
- Vævning
- Strikning
- Andre teknikker
- Efterbehandling

Design:

- Tidernes "trends" i klædedragt og boligtekstil

Produkt:

- Forskellige typer af produkter som laves af tekstil i de forskellige historiske nedslag

Anvendelse:

	<ul style="list-style-type: none"> • Anvendelsen af forskellige teknikker og råvarer i forhold til produkt <p>Betydning i samfundet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Særlige teknikker og produkter til personer med særlig status <p>Tro og ritualer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Specielle tekstiler til særlige ritualer (f.eks. kirkens tekstiler) • Har der mon været forskellige ritualer tilknyttet forskellige arbejdsprocesser, og hvordan kan det være foregået i forskellige tider? <p>Arkæologiske fund:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klædedragter og andre tekstiler fra gravfund og moser • Dragtdele og tekstilfragmenter fra andre arkæologiske udgravninger • Hvordan analyseres tekstilerne • Fund af redskaber <p>De forskellige problemstillinger med historisk fokus på Jernalderen kan undersøges og belyses gennem et ophold i Jernaldermiljøet på Vingsted Historiske Værksted, hvor landsbyens håndværkere vil fortælle, demonstrere og afprøve tingene sammen med eleverne.</p>
Fag og fælles mål som kan indgå i emnet	Historie, dansk, matematik og natur/teknik. Håndarbejde og sløjd.
Undervisningsforløb i Jernaldermiljøet	Håndværksarbejde i Jernalderen Markedsdagen (rollespil)
Andre steder som kan indgå i temaet	Giveegnens Museum Randbøldalmuseet Vejle Museum Vingsted Mølle Haderslev Museum Slesvigske Vognsamling Den Gamle By i Århus Industrimuseet i Horsens